

— у НОВОМЕ САДУ У СУБОТУ, 8. ДЕЦЕМБРА 1901. —

ГОД. XXVI.

ПОЗОРИШТЕ

БРОЈ 36

УРЕЂУЈЕ А. ХАЦИЋ.

Излази за време бављења позоришне дружине у Н. Саду свака о дану сваке представе, иначе сваког месеца по један пут за по табака. — Стоји за Нови Сад 80 п. а на страну 1. кр. 20 п. месечно. —

САДАШЊЕ ШПАЊОЛСКО ПОЗОРИШТЕ И МАДРИДСКЕ ПОЗОРНИЦЕ.

Смрт и љубав, та два анђела са црним и белим крилима, који су песнике и певаче свих народа одушевили на хиљаде дивних песама, изазивају у Шпанији неку елементарну грозу. Смрт се јавља као анђео осветник, као ужасан и страшан тиранин, а љубав, коју свет на северу замисља са венцем свежа цвећа и праћену ћарлијањем пролетних ветрића, претворила се под жарким сунцем Шпаније у страст, која кињи, у вечно жедну чежњу.

С тога у свима изливима шпањолске уметности, у песничству, сликарству и музичи превлађује нека тужна сета, нека мрачна меланхолија. Народне песме певају о миловању и умирању, гласи у малањењама и севиланама страсни су, али траже туробне акорде, а Јоте од Арагона плачу у фантастичним дисонанцијама. Ебро и Гвадалквивир, те народне реке шпањолске, које као да су срасле са књижевношћу Шпаније, из многе су песничке арфе умели да измаме слатких гласова, али се ти гласови у свима скоро строфама разлевaju у поток сузâ.

Док који народ још у умирању гледа суму све трагике а љубав сполова схваћа само као страсно уживање: дотле ће се и његова позорница, која треба да је огледало националнога живота и карактера, разликовати од позорнице других, нарочито северних земаља. За привидном хладноћом Ибсенова дијалога и. пр. крећу се као магловите сенке читави светови идеја, бесне психичке буре, и изменеју се трагичне слике, које се не дају изразити речима. Дијалог се задовољава тим, да те слике и осећаје нашем срцу натукне и сугерира.

У меридионалним нарочито шпањолским драмама и глумама стоје ствари дружиће. Онде морају све мисли и сви осећаји приказани бити у самом дијалогу, онде глумац више ради по што осећа и мисли и с тога се шпањолска драма одиграва више на даскама него у гледаочевој души.

С друге стране захтева шпањолска публика на својој позорници савршену лепоту облика, логичну, на стварности основану радњу без празнина у развоју призора, за тим да сви, па и страни, комади буду прилагођени њену ужем и нешто ограниченијем кругу идеја, из кога никако не ће да се макне, да чује друге, за њега стране мисли. Тако је и. пр. Судерманова „Част“, која је с натписом „El Bajo у el Principal“ („Стан у подруму и први спрат“) прешла преко позорнице, морала бити из основа прерађена, да би је публика без протеста могла дочекати. Судерманова се замисао изопачи и делу се даде други крај; разјарен враћа отац заведеног девојчета понуђени му новац, по што је у подужем говору изјавио, да част није никад на продају и да свака мора значити највеће благо на свету.

Има веома много немачких и нарочито француских комада у шпањолском руху. Понајвише се писци и не потруде, да кажу оригинал него износе комад на позорницу као своју работу. Тако је и. пр. Мозеров „Рат у мирно доба“ с натписом „Militares у Paysanos“, а под фирмом некога Марија с врло лепим успехом био приказан у „Teatro de la Comedia“ а под истом је фирмом давана и „Отмица Сабињанака“ као „Los Gansos del Capitolio“. За немачке се

оригинале онде не зна, а лепе су тантијеме (двадесет постотака од прихода) дуго недељене трпали псевдописци у своје цепове. Најпосле се дознало, те су Мозерови заступници дигли парницу, која је стала можда више новаца него што је донела хасне. Далеко би одвело, кад би човек хтео да

наброји све плаџијате нарочито међу француским комадима а како се у Шпанској француски добро зна, то се онда пљачка до миле воље, оригиналу се тенденција изопачи, а дело се преустроји према шпанијском укусу.

(Наставиће се).

ХИСТИКИ.

СРПСКО НАРОДНО ПОЗОРИШТЕ.

(„Крив“. Драма у 3 чина, од Рикарда Фоса, превели др. Жарко Миладиновић и Милене Миладиновића.)

Рикард Фос воли се бавити психологијом криминалистике. Досада су, колико је мени познато, овде у српском народном позоришту у Новом Саду приказана три његова комада: „Ева“, „Александра“ и сада дне 4. (17.) децембра драма; „Крив“, где долазе на позорницу невини утамниченици. Бергер је у једном свом књижевном предавању упозорио, како драматичари редовно врло наивно замишљају и некоректно решавају јуридичке проблеме у својим драмама. Код њих је судија срце а не ладни разум. Много штошта даје се психолошки извинити, чему по сувопарном немилосрдном параграфу нема пардона. У Фосова три споменута комада имаде доста, шта више премноге јуридичке доктрине и теорије, али је друго што, је ли то теоретско умовање исправно. Задовољни нису на крају ни јуристе ни естетичари с распитетом његове три споменуте драме. Најбоља му је још драма „Ева“, јер у њој нема толико теорететисања, већ је у њој више радње. „Александра“ је више епски него драмски сижет а и техника јој је више приповедачка него ли драмска.

У драми „Крив“ више нам се у првом чину приповеда, него ли драмски приказује жалосна историја једне јустификације. Годинама седи већ у тамници невини Тома Лер (г. Лукић), осуђен ради убиства, које је починио његов препредени друг Виљем Шмит (г. Васиљевић). Шмит је у тешкој болести признао, да је он кривац, али касније би хтео то да порече, док му не доведоше пред очи бедна и сатрвена Тому Лера. Не може да одоли његову погледу,

умире, и умирући опетује признање, да је Лер невин а он да је убијац.

У другом чину сто наас у неком ћумезу, где налазимо јадну жену Лерову, Марту (гђу Бакаловић), која живећи у дивљем браку с нитковом Крамером (г. Николић), продаје вино и разна жестока пита. Она осећа тежину свога грешног одношаја, али трип ради своје и Лерове деце, Карла и Јулке, ради којих се у тешкој својој невољи, а најпосле и починући веровати у кривњу Лерову, жртвовала.

У тај ћумез долази тамнице ослобођени Тома Лер у пратњи хуманитарног асесора Ајлена (г. Ботић), да види, како му жена и деца живе. Али што тамо види, доиста је страшно. Жена, жива мученица ниткова Крамера; кћи му Јулка (гђа Добриновићка) заручница ваљанога Бергера (г. Стојановић), неће ни да се спомене очево име, а син му Карло (г. Спасић) спрема се, да узме матер к себи, али пошто знаде, да ју Крамер неће да пусти, решио се Карло, да га убије. Деца ни жена не знају да је то њихов отац: те он тако може да из њихова говора дозна, како им је. Деца осећају срамоту одношаја своје матере према Крамеру. Карло се је у очајности одао што, а Јулка једва чека да остави ту грешну кућу. На крају другог чина чује јадни Лер, како му жена пред кћерком изјављује, да нема говора о њеном састанку с њиме ни на овом ни на оном свету. То га скрва те он пада у очај.

У трећем чину налазимо Тому Лера, где још увек лежи у очајности, наслоњен на сто, где га остависмо на крају другог чина. Он чека асесора, који га је ту сама оставио, да га после једног сахата поведе са собом, док се мало по мало не свикне на слободу и док се не ода жени. Дуго се асесор не враћа, а јадни Лер

саставје се у истом Ђумезу са сином Карлом, који баш хоће да убије те вечери Крамера. Лер не препознаје сина, ни син оца, али Лер ректификујући неке криве назоре Карлове, проузрочи у души младићевој потпуни обрт; он одбаци секиру, којом је наумио убити Крамера, те оставља у ужасној узбуђености оца у Ђумезу. Долази Марта, она га позна, баци му се пред ноге, изјављује жељу, да с њиме побегне, али само нек је за час на улици причека. Долази Крамер, он стаде Марту мучити циничким бездушијем, пребацујући јој, што га мрзи и презире, хоће да је удари. Али Лер, који све то код прозора слуша, провали у последњем часу бесан у собу, дохвати са патоса секиру и једним замахом састави Крамера са земљом. Јулка виче у помоћ полицију. У том часу враћа се асесор, за њим улази полиција и Карло. Тома Лер признаје што је починио, те онетујући: „Ето, сада сам крив“, предаје се органима власти, док Марта очајно вапије: „Томо, Томо!“ а син јој Карло: „Мати, мати!“

То је у кратко збијен садржај те драме, пуне потресних призора, који мештимице подсећају, да то није шука криминалистичка прича, већ да би то имала бити драма, која нам све то имаде приказати у живој радњи у виду садашњости.

Узмемо ли ту драму анализати по драмским правилима, морамо јој много приговорити. У њој је више приповедања и теоретисања него ли радње; а њен свршетак квари сав дојам. Никако не можемо разумети тај брутални свршетак, док нам је све до краја писац приказао Лера као човека милокрвна, пуна резигнације и сломљена. Г. Лукић је писац ту поправио тиме, што је као прави уметник одмах схватио, да би такав брутални свршетак био сасвим неразумљив, ако енергија и љубомора Лерова не провали већ и пре у разговору са Мартом елеметарном снагом, да се види, да у Лера има у таковим часовима и бруталитета, који као да је писац сметнуо с ума све до свршетка.

Први чин је управо приповедање и теоретисање. Трећи чин је усиљен, развучен, невероватан. Већ онај прелом једнога те истога призора на крају другог и почетку трећег чина јест технички погрешан. Чини се, као да су првобитно била замисљена само два чина,

пак као да се писцу чинило, да је у тој концепцији драма прекратка, додао је трећи чин, т. ј. преломио је други чин и развукао га у два чина. Отуда она усиљеност и развученост боравка Лерова у Ђумезу, где је одмах могао разабрати, што но реч, на чemu је.

Други чим је изврстан, управо потресан; једини је то чин у тој драми, где има живота и драмске технике и радње. То је жива, драмска слика из живота, слика, која нам неодољивом веристиком приказује беду, невољу и ужас дивљих бракова и страхоте модернога морала слободне љубави. Ради тога чина и тенденције одржала се та драма на позорницама уза свих других њених управо крупних драмских недостатака.

Приказ је био добар. Споменујмо већ, да је г. Лукић знао пронаћи начин, како да ублажи психолошку недоследност пишчеву у карактерисању Томе Лера. Г. Лукић није попут других неких ове вечери упао у декламаторно патетични тон, те је од почетка до краја био прави уметник. Публика му је то и квитирала неколико пута одушевљеним пљеском.

Изврстан беше г. Спасић, а управо нас је гануо у оном прекрасном јаком призору, где плаче у другом чину на крилу мајке своје, преклињући је, да остави Крамера. У том призору беше он на висини глумачке уметности.

Гђа Бакаловић била је изврсна Марта у моментима резигнације и туге, али нам се чини, да је била првостоко патетична у призору, где проваљује њезина огорченост на судије, који осудише њезина невинога мужа. Мени се барем чини, да се је ту дало поетићи више ефекта без фортисима у гласу.

Г. Васиљевић је своју кратку улогу одлично приказао.

Гђа Добриновићка сасвим је лепо и мило приказала улогу Јулке.

Добри су били и г. г. Николић, Душановић, Матејић, Стојановић и Ботић. Упозорујемо само, да на почетку представе мало не увек слабо разумемо, што се на позорници говори, јер се говори пребрзо и преслабим гласом, а онда је тешко много шта и касније разумети.

Ј. Хр.

СРПСКО НАРОДНО ПОЗОРИШТЕ.

26. Представа. У дунђерском позоришту. У претплати 16.

У Новом Саду, у суботу, 8. (21.) децембра 1901.

→ ПО ДРУГИ ПУТ: ←

ФРОМОН И РИСЛЕР.

Драма у 5 чинова, с предигром, написао А. Доде и А. Бело, превео М. Р. Поповић.

Редитељ: Динић.

ОСОБЕ:

Рислер	— — — — —	Ружић.
Сидонија, његова жена	—	М. Марковићка.
Франсоа Рислер	— — —	Стојановић.
Ђорђе Фромон	— — —	Марковић.
Клара, његова жена	— — —	С. Бакаловићка.
Делобел	— — — — —	Динић.
Дезире, његова кћи	— — —	З. Добриновићка.

Шеб,	Сидонијини	— Добриновић.
Шебовица,	родитељи	— М. Тодосићка.
Сигмунд Планус	— — —	Николић.
Гђа Добсонова	— — — — —	Д. Николићка.
Собарица	— — — — —	Л. Вујчићева.
Шегрт	— — — — —	Илкић.
Келнер	— — — — —	Слуга.
Слуга у писарници	— — —	Шиконарија.

Догађа се у Паризу и Буживалу, код Париза. — Време: садашње.

Свирачки збор ц. и кр. 70. пешачке пуковније петроварадинске свираче ове комаде: 1. Шебор: „Јовановићев марш“. — 2. Титл: „Соломунова чаробна палата“. Увертира. — 3. Холински: „Waldklänge“. Walzer. — 4. Јахнер: „Der stumme Trompeter“. Concert-Polka. — 5. Зајц: „Домовина“. — 6. Шерл: Сватовац“. Потпурни.

УЛАЗНЕ ЦЕНЕ: Ложа у партеру: 11 круна. — Ложа у I. спрату: 10 круна. — Седиште у I-II. реду: 2 круне, 40 потура, Седиште у III-VI. реду: 2 круне. — Седиште у VII-XI. реду: 1 круна 60 пот. — Седиште у XII. реду: 1 круна 20 пот. — Седиште на балкону у I. реду: 2 круне, 40 пот. — Седиште на балкону у II. реду: 1 круна, 60. пот. — Седиште на балкону у III-IV. реду: 1 круна. — Седиште на галерији у I. реду: 80 пот. — Седиште на галерији у II. реду: 60 пот. — Стојање у партеру: 80 пот. — Стојање на I. галерији: 60 пот. — Стојање на II. галерији: 40 пот. — Ђаци и војници до наредника: 40 потура.

Улазнице могу се добити обдан у књижарници браће М. Поповића, а у вече од 7 сата на каси.

Болује: Ј. Тодосић.

Почетак тачно у $7\frac{1}{2}$ а свршетак у $10\frac{1}{2}$ сахата.